

dokazujejo, sodobne transformacije kmečke družine.

Kmetice-matere kot kritični dejavniki družbene reprodukcije

Kmečke ženske na Irskem (kot tudi marsikje drugje) nimajo na voljo veliko sredstev/strategij, s katerimi bi spreminjale svoj položaj, če z njim niso zadovoljne. Lahko pa - in to tudi zavestno počnejo - odločilno vplivajo na prihodnost svojih otrok, tako hčera kot sinov, ki ne morejo naslediti kmetije, s tem, da jim omogočajo šolanje na 2. (srednji) ali celo na 3. (visoki) stopnji ter jim s tem zagotavljajo možnost izbire poklica in življenjskega sloga. To svojo trditev O'Hara učinkovito podpre s podatki o deležu kmečkih otrok, ki so v šolskem letu 1988/89 končali srednjo šolo (73%), in deležu tistih, ki so nadaljevali šolanje na 3. stopnji (31%). Podatki o vpisu na 3. stopnjo za leto 1992 kažejo, da je 17 odstotkov vpisanih izhajalo iz kmečkega sloja, čeprav so kmečki otroci predstavljali le 12 odstotkov ustrezne starostne skupine (str. 137). Celo več, irske kmečke matere terjajo višjo izobrazbo tudi za sinove - naslednike kmetij. Moč za zagotavljanje možnosti izbire svojim otrokom s šolanjem kmečke matere črpajo iz ovir, ki so njih "prisilile" in jih "zadržale" v kmečkem stanu, vsaj do neke mere pa verjetno tudi iz dejstva, da so v povprečju bolj izobražene kot njihovi možje (str. 138).

Vprašanje, ki si ga bralec/bralka knjige ob koncu skoraj neizogibno zastavi, izgleda približno takole: "Ali dejstvo, da kmečke matere želijo svojim hčeram in sinovom omogočiti, da izstopijo iz kmečkega poklica, nakazuje propad(anje) družinskih kmetij ali pa napoveduje nujnost sprememb odnosov v kmečki družini in na družinski kmetiji, da bi se le-te ohranile?"

Po mnenju O'Hare bo potrebno feministične teorije, ki zadevajo ženske v družini ali v družinskem podjetju, preusmeriti od determinizma, povezanega z izkoriščanjem, v upoštevanje ženskega manaverskega prostora in prikazati ženske kot zavestno odločene vplivati na svet okoli sebe. Prav družinsko podjetje, kakršno je kmetija, po mnenju avtorice nudi enkratne priložnosti za vzpostavitev pragmatično uravnoteženih

delovnih in čustvenih odnosov med ženami in mošnji, v katerih se tradicionalne meje vlog v času neopazno spreminjajo prek pogajanj, ki so usmerjena bolj v skupne kot v individualne cilje.

Ceprav knjiga, kljub izredno obsežni bibliografiji, najbrž nima ambicij bazičnega teoretičnega dela, pa bo z izrednim poslušom za "nevidna" in "manj vidna" dogajanja v sodobni kmečki družini, za podrobnosti, ki so tako v ruralno-socioloških kot feminističnih delih spregledana, nedvomno spodbudila razmišljanja in raziskovanja na področju sociologije in ekonomije družinskih kmetij "v tranziciji".

Gregor KITA

Roman Vodeb

Ideološke paradigme v športu (...ko poseže vmes država)

FIT, Trbovlje 2000 (147 strani)

Med športologi na področju humanističnih ved in družboslovja so redki, ki bi znali o športu povedati kaj več kot smo vajeni prebrati iz strokovnega časopisja. Roman Vodeb je zagotovo eden tistih "subjektov", za katerega se predpostavlja, da ve", ki lahko o športu in športologiji nasploh, še posebej pa o slovenskem športu, pove in zapiše tisto, kar si teoretiki humanističnih ved želijo slišati o športu. Slovenski prostor sicer premore kar nekaj filozofov, sociologov, epistemologov, psihoanalitikov, ki bi znali o športu povedati tisto, kar športni teoretiki ne znajo povedati o svojem fenomenu - športu. Toda ti družboslovci se nekako ne želijo izpostavljati pritisku, ki bi zagotovo sledil iz vrst športologov, ki so zrasli na Fakulteti za šport.

Roman Vodeb je bivši športnik, bivši trener, diplomant Fakultete za šport, na kateri je tudi magistriral, sedaj pa je doktorant na ISH, ki si upa pisati o športu tisto, kar se o športu ne sme oz. ne želi vedeti. Vodeb se v teoriji pojavlja kot epistemolog, filozof, sociolog, psihoanalitik - skratka športolog, ki s teoretsko predrznostjo piše o nerazpoznavnih teoretskih problemih športa - v tokrat

kontekstu ideologije. Sam pravi: "Če bi bil riba, bi pisal o vodi." Jasno je, da ribe o vodi ne morejo pisati, ker je ne opazijo. Toda Vodeb vztraja in "ribam dopoveduje, da voda obstaja" in da ima določene nerazpoznavne karakteristike, ki postajajo (vsaj za njega) vse bolj moteče. Več kot očitno je, da Vodeb piše predvsem o športni ideologiji oz. o ideologiji države, ki je okupirala šport in od njega zahteva tudi tisto, kar ji ne pripada. Ob tem tudi dodaja, da je šport kot psihološki in sociološki fenomen zakladnica za teoretske sladokusce, ki si o tej "mega" družbeni temi (še) ne upajo pisati.

Pred skoraj desetimi leti je le malo ljudi predvidevalo, kakšne globalne posledice za slovenski šport bo imel načrtovani zakon o športu in nacionalni športni program. Paradigma, ki ima precej skupnih točk z bivšim etatističnim vzhodnoevropskim modelom upravljanja športa, je postala moteča v trenutku, ko so predstavniki civilne športne sfere izrazili svoje negativno mnenje do planiranega oz. novega modela upravljanja slovenskega športa. In v praksi se je izkazalo natančno to, kar so mnogi slutili, država ima (pre)velike kompetence pri vodenju slovenskega športa. Ravno zato je bila knjiga Romana Vodeba v tem družbenem trenutku kot naročena. Kdor bo površno prebral knjigo, bo ugotovil, da se Vodeb opredeljuje za drugačni model upravljanja športa v Sloveniji, takšen, ki bo sodil v sedanji (demokratski) družbeni okvir. Tisti, ki malce bolj natančno spremljajo globalne družbeno-politične spremembe, so postali pozorni na Romana Vodeba ravno zaradi teksta *Ideološke paradigme v športu*, ki je bil objavljen v 6. številki Teorije in prakse leta 1998. Avtor je bil povabljen na Radio Slovenija - v oddajo Intelekt (14. 9. 1999), kjer je z dr. Jankom Strelom - državnim sekretarjem za šport pri MŠŠ, mag. Janczom Kocijančičem - predsednikom OKS - ZŠZ in dr. Rajkom Šugmanom - predavateljem s Fakultete za šport in dobrim poznavalcem družbeno-športnih organizacijskih modelov po svetu, razpravljal o športu in ideologiji v slovenski državi. Toda brez vednosti in spoznanj, ki jih je avtor zapisal v knjigo *Ideološke paradigme v športu*, bi bila kakršnakoli razprava nemogoča.

Tisti, ki se malce bolj spoznajo na teorijo ideologije, epistemologijo in psihoanalizo, bi torej znali iz Vodebove knjige izveči precej več, kot je namig na drugačen družbeni model upravljanja slovenskega športa. Tisto več je sama teorija. Avtor se nam v tej knjigi ne ponuja kot ideolog, ki bi znal postaviti drugačen model slovenskega športa, takšen, ki sodi v današnji demokratski družbeni trenutek. Ponuja se nam predvsem kot ideolog-teoretik. Slutimo pa lahko, da s takšnim teoretskim znanjem lahko začrta ideološke temelje tako državnega, kot civilnega športa. Slovenski šport bi Vodeba lahko izkoristil za svojega ideologa v državnem (MŠŠ) in v civilnem kontekstu (OKS-ZŠZ).

Politologi bi lahko za knjigo *Ideološke paradigme v športu* (...ko poseže vmes država) rekli, da je to knjiga o "športni politiki". S to tezo se lahko celo strinjamo, saj ima knjiga dejansko obeležje "političnega" (v smislu starogrškega pojmovanja politike - kot modrosti vladanja v državi) - ne pa tudi politike v današnjem pomenu besede. Knjiga zgolj posega v register "političnega" - slovensko politiko pa (za čuda) pusti pri miru.

Iztočnica avtorjevih diskurzov so Foucaultova dela, v katerih francoski zgodovinar, antropolog, filozof in psihoanalitik razčlenjuje mikrofiziko oblasti institucij kot so šole, bolnišnice, zapori, norišnice itd. Gre za prefinjen, na trenutke pa tudi smel teoretski transfer na šport. Zato je Vodebova knjiga zanimiva tudi za ostale teoretike novoveških humanističnih ved in ne samo za športologe. Lahko celo rečemo, da bodo tekste lažje razumeli predvsem tisti bralci, ki so se že prej temeljito seznanili z opusom Foucaulta, Freuda in Althusserja, čeprav o samem športu ne vedo veliko.

S knjigo Romana Vodeba je slovenska teoretska športna javnost dobila svojega Foucaulta. Knjiga *Ideološke paradigme v športu* bo epistemološko zarezala v spoznavno teorijo družboslovnih ved v športu. Gre za pionirsko in zagotovo revolucionarno delo, kar se avtor tudi zaveda.

Novembra 1899 je izšla prva Freudova knjiga *Analiza sanj*. Letnica izida te revolucionarne knjige je 1900. Ni naključje, da je tudi Vodebova knjiga izšla natanko 100 let

po Analizi sanj (novembra leta 1999 z letnico izdaje 2000). S tem avtor izkazuje čast očetu psihoanalize Sigmundu Freudu. Ali bo tudi za Vodebovo knjigo potrebno 10 let, da se bo razprodalo 600 izvodov, kot je bilo potrebno za prvo Freudovo knjigo? Ali bo tudi Vodebova knjiga prvih deset let tako neodmevna kot je bila Freudova? Avtor sam sicer takoj za naslovom napoveduje: *"Predvidevam, da bo ta knjiga berljiva šele čez nekaj let - čez mnogo let pa bo morda tudi razumljena tako kot si kot avtor želim."*

Če ta recenzija govori o Vodebovi knjigi v superlativah, je to predvsem zato, ker je knjiga pionirsko delo na tem zapletenem družbenem področju. Predvidevamo pa lahko, da bi se marsikak sociolog in tudi psihoanalitik lahko tudi negativno opredelil do nekaterih teoretskih kontekstov in psihoanalitskih konceptov. Najbolj teoretsko provokativno je pisano sedmo poglavje, ki govori o "kastraciji kot mestu, okrog katerega se strukturirajo družbeni fenomeni". Avtorju bodo morda nekateri očitali nepremišljeno in "divjo" uporabo Freudovega koncepta kastacije. Toda avtor poudarja, da je ravno aplikacija koncepta kastacije v ortodoksno freudovski obliki tisti teoretski doprinos k teoriji ideoloških mehanizmov, ki je vreden največje teoretske pozornosti. V sklopu knjige verjetno res ni bilo prostora za širšo teoretsko eksplikacijo in elaboracijo koncepta kastacije v etiologiji ideologije in političnega. Jasno pa je, da se avtor v svojih konceptih ne opira na Lacanove koncepte vezane na označevalec, čeprav se v nekaterih diskurzih mestoma pojavlja tudi Veliki Drugi. Občutek imamo, da za Vodeba Veliki Drugi oz. Drugost bolj pomenijo kategorijo filozofske konceptualizacije teoretskega problema ideologije v športu, ki s socialno psihologijo oz. socialno psihoanalizo nima veliko skupnega.

Verjetno ravno zato avtor ostaja zvest originalnim Freudovim psihološkim konceptom, kar je za povprečnega bralca zagotovo

bolj razumljivo, kot če bi nam Vodeb ideologijo v športu in športno ideologijo ter pojem političnega, teoretsko predstavil skozi Lacanove filozofske koncepte. Ker vemo, da obstaja med slovenskimi psihoanalitiki (psihiatri in psihologi na eni strani ter teoretskimi psihoanalitiki/Lacanovci/ in filozofi na drugi strani) konceptualni razkol, lahko predvidevamo, da bo sedmo poglavje oz. aplikacija Freudovega koncepta kastacije, deležno največ polemik. Že sedaj pa vemo, da bodo lahko legitimno negodovali le tisti teoretiki, ki so dobro seznanjeni s Freudovimi koncepti oz. tisti, ki dobro vedo, kaj je Freud pisal v eksplikacijah Ojdipovega kompleksa in kastacije. Nelegitimne pa bodo vse tiste kritike, ki bodo na teorijo naslovljene mimo psihoanalize. Da je *osnovna značilnost spontane "filozofije" (ideologije) znanstvenikov, da se sama ne more kritizirati*, nas je poučil prav Althusser, ki mu Vodeb namenja veliko prostora. Kritika športologov, ki bodo s pozicije moči, namesto s pozicije teorije, zagotovo kritizirali Vodebovo knjigo, bo prav zato apriori nelegitimna. Vendar se tudi tovrstnim kritikam ne bo mogoče izogniti. Slutimo lahko, da se bodo prav te kritike nanašale na teoretske pasuse, ki s konceptom kastacije nimajo neposredne zveze (npr. šport za zdravje kot "lari-fari", zdravje kot mašilo oz. lebdeči ničelni označevalec (mana) manka smisla...).

Knjiga je vredna pazljivega branja. Športnikom in trenerjem je sicer ne priporočamo, prebral pa bi jo lahko vsak, ki želi o športu zvedeti nekaj več, tisto, kar se na Fakulteti za šport (niti na katerikoli drugi slovenski fakulteti) ne predava. Dvakrat pa naj knjigo preberejo tisti športni delavci in popoldanski "hobi"-funkcionarji, ki mislijo, da o športu nekaj vedo in sedijo v raznih odborih in svetih različnih civilnih in državnih institucij in imajo neformalni mandat ideologa in športnega politika.